

BÖLÜM 1

Yaşam Boyu Gelişim Yaklaşımı

Yasemin YEŞİLYAPRAK¹

GİRİŞ

Gelişim, döllenmeyle başlayan ve yaşam boyu devam eden değişim örüntüsüdür. Bu süreç çoğunlukla büyümeyi içermekle birlikte, yaşlanma ve ölüme eşlik eden kayıpları ve gerilemeleri de kapsar (Santrock, 2016). Gelişim psikolojisi, bireyin doğum öncesinden başlayarak ölüme kadar geçen süreçteki fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal değişimlerini inceleyen psikolojinin bir alt alanıdır. Bu alan, insan davranışının yaşam boyunca nasıl değiştiğini, bireysel farklılıklar ve bireyin içinde bulunduğu bağlamsal koşullarla etkileşimleri çerçevesinde inceler.

Geleneksel gelişim psikolojisi yaklaşımları genellikle bebeklik/çocukluk dönemine odaklanmıştır. Ancak son yıllarda insanın ortalama yaşam süresinin artmasıyla birlikte, yaşam boyu gelişim yaklaşımına yönelik ilgi de artmıştır (Santrock, 2016). Yaşam boyu gelişim bakış açısında gelişimin yaşam boyu devam ettiği görüşü hakimdir. Yaşam boyu gelişim kuramının öncülerinden Baltes'e göre (1987) bireyin hayatının doğum öncesi dönem de dâhil olmak üzere her evresi, gelişimsel süreçler açısından önemli değişimler barındırmaktadır. Bu bakış açısına göre yaşam boyu gelişim psikolojisi, "doğumdan ölüme kadar yaşam süresi boyunca davranışlardaki süreklilik ve değişimi (ontogenez) inceleyen" bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (Baltes, 1987). İnsan davranışının gelişiminin incelenmesi için belirli bir kavramsal ve metodolojik çerçeve sunan bu yaklaşımın amacı; yaşam boyu gelişimin genel ilkeleri, gelişimdeki bireyler arası farklılıklar ve benzerlikler ile bireysel plastisite veya gelişimin değiştirilebilirliğinin derecesi ve koşullarını incelemektir (Baltes vd., 1977). Bu bakış açısına göre gelişim, yaşam boyu, çok boyutlu, çok yönlü, esnek, çok disiplinli ve bağlamsal bir süreçtir. Aynı zamanda yalnızca ilerleme, gelişme ya da kazanım süreçlerini değil; kayıp, gerileme ya da yeniden uyum sağlama gibi karmaşık, çok boyutlu ve çok yönlü değişimleri de kapsamaktadır (Baltes, 1987).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Psikoloji Bölümü yasemin.yesilyaprak@gmail.com
ORCID iD: 0000-0002-6535-1835

loji, farklı kültürlerdeki çocuk yetiştirme uygulamalarını ve toplumsal rollerin nasıl biçimlendiği gibi konular üzerinden kültürel bağlamın gelişim üzerindeki etkisini anlamamıza katkı sağlar. Sosyoloji, bireyin içinde bulunduğu sosyal yapıların, sınıfsal farklılıkların, aile yapısının ve toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimsel süreçler üzerindeki rolünü araştırır. Eğitim bilimleri ise öğrenme süreçleri ve çevresel düzenlemelerin bireyin gelişimini nasıl destekleyebileceğine dair bilgiler kuramsal ve uygulamalı bilgiler sunar.

Yaşam boyu gelişim perspektifi, bu disiplinler arası etkileşimleri bütünsel bir çerçevede birleştirmektedir. Bu yaklaşım, yalnızca bireyin psikolojik gelişimine odaklanmakla kalmaz; aynı zamanda bireyin davranışsal, sosyal ve kültürel gelişimini de doğumdan ölüm kadar geçen süre boyunca, bireyin içinde bulunduğu biyolojik, sosyal, kültürel bağlamlarla etkileşimleri çerçevesinde açıklamayı hedefler.

KAYNAKLAR

- Baltes, P. B. (1979). Life-span developmental psychology: Some converging observations on history and theory. In P. B. Baltes & O. G. Brim Jr. (Eds.), *Life-span development and behavior* (Vol. 2, pp. 255–267). Academic Press.
- Baltes, P. B. (1983). Life-span developmental psychology: Observations on history and theory revisited. In R. M. Lerner (Ed.), *Developmental psychology: Historical and philosophical perspectives* (pp. 79–111). Erlbaum.
- Baltes, P. B. (1987). Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental psychology*, 23(5), 611–626.
- Baltes, P. B., Reese, H. W., & Lipsitt, L. P. (1980). Life-span developmental psychology. *Annual review of psychology*, 31, 65–110.
- Baltes, P. B., Reese, H. W., & Nesselroade, J. R. (1988). *Life-span developmental psychology: Introduction to research methods*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Baltes, P. B., & Baltes, M. M. (1990). Psychological perspectives on successful aging: The model of selective optimization with compensation. In P. B. Baltes & M. M. Baltes (Eds.), *Successful aging: Perspectives from the behavioral sciences* (pp. 1–34). Cambridge University Press.
- Baltes, P. B., & Staudinger, U. M. (2000). Wisdom: A metaheuristic (pragmatic) to orchestrate mind and virtue toward excellence. *American psychologist*, 55(1), 122–136.
- Baltes, P. B., Reuter-Lorenz, P. A., & Rösler, F. (Eds.). (2006). *Lifespan development and the brain: The perspective of biocultural co-constructivism*. Cambridge University Press.
- Berk, L. E. (2018). *Exploring lifespan development* (4th ed.). Pearson.
- Boron, J. B., Willis, S. L., & Schaie, K. W. (2007). Cognitive training gain as a predictor of mental status. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 62(1), P45–P52.
- Bühler C. 1933. Leipzig: Hirzel.
- Cattell, R. B. (1971). *Abilities: Their structure, growth, and action*. Houghton Mifflin.
- Chiszar, D. (1981). Learning theory, ethological theory, and developmental plasticity. In E. S. Gollin (Ed.), *Developmental plasticity: Behavioral and biological aspects of variations in development* (pp. 71–101). Academic Press.
- Diamond, A. (2009). The interplay of biology and the environment broadly defined. *Developmental Psychology*, 45(1), 1–8.
- Erikson, E. H. (1959). *Identity and the life cycle*. New York: International Universities Press.
- Feldman, R. S. (2021). *Yaşam boyu gelişimin keşfi* (C. Şahin, Çev.). Nobel Yayıncılık. (Orijinal eser

2008 yılında yayımlanmıştır; 5. baskıdan çevrilmiştir).

- Gollin, E. S. (Ed.). (1981). *Developmental plasticity: Behavioral and biological aspects of variations in development*. Academic Press.
- Hall, G. S. (1904). *Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education* (Vols. 1–2). D. Appleton & Company.
- Hall, G. S. (2022). *Senescence, the last half of life*. Good Press. (Orijinal eser 1922 yılında yayınlanmıştır).
- Harris, D. B. (1957). *The concept of development: an issue in the study of human behavior*. University of Minnesota Press.
- Havighurst, R. J. (1973). History of developmental psychology: Socialization and personality development through the life span. In *Life-span developmental psychology* (pp. 3-24). Academic Press.
- Hillman, C. H., Erickson, K. I., & Kramer, A. F. (2008). Be smart, exercise your heart: Exercise effects on brain and cognition. *Nature Reviews Neuroscience*, 9(1), 58–65.
- Horn, J. L., & Cattell, R. B. (1966). Refinement and test of the theory of fluid and crystallized general intelligences. *Journal of Educational Psychology*, 57(5), 253–270.
- Kirkwood, T. B. L. (1985). Comparative and evolutionary aspects of longevity. In C. E. Finch & E. L. Schneider (Eds.), *Handbook of the biology of aging* (2nd ed., pp. 27–44). Van Nostrand Reinhold.
- Lerner, R. M. (1984). *On the nature of human plasticity*. Cambridge University Press.
- Moczek, A. P., Sultan, S. E., Foster, S., Ledón-Rettig, C., Dworkin, I., Nijhout, H. F., Abouheif, E., & Pfennig, D. W. (2011). The role of developmental plasticity in evolutionary innovation. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 278(1719), 2705–2713.
- Overton, W. F. (2010). *Life-span development: Concepts and issues*. In R. M. Lerner (Ed.), *The handbook of life-span development: Vol. 1. Cognition, biology, and methods* (pp. 1–29). Wiley.
- Santrock, J. W. (2016). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi* (G. Yüksel, Çev. Ed., 13. baskıdan çeviri). Nobel Yayıncılık.
- Schaie, K. W. (1965). A general model for the study of developmental problems. *Psychological bulletin*, 64(2), 92-107.
- Schaie, K. W. (1983). The Seattle Longitudinal Study: A twenty-one year exploration of psychometric intelligence in adulthood. In K. W. Schaie (Ed.), *Longitudinal studies of adult psychological development* (pp. 64–135). Guilford Press.
- Schaie, K. W. (1984). Historical time and cohort effects in psychological data. In K. A. McCluskey-Fawcett & H. W. Reese (Eds.), *Life-span developmental psychology: Historical and generational effects* (pp. 3–41). Academic Press.
- Schaie, K. W., & Strother, C. R. (1968). A cross-sequential study of age changes in cognitive behavior. *Psychological Bulletin*, 70(3), 193–218.
- Strehler, B. L. (1977). *Time, Cells, and Aging* (2nd ed.). New York: Academic Press.
- Wohlwill, J. F. (1970). The age variable in psychological research. *Psychological Review*, 77, 49–64.
- Wohlwill, J. F. (1973). *The study of behavioral development*. Academic Press.